

wel een omvangrijk leerdicht (320 regels), met aandacht voor vraagstukken als correcte verbuiging en bastaardwoorden.

Een omvangrijke en gevarieerde bibliotheek, waaronder handschriften, stond Vollenhove ter beschikking. De veilingcatalogus (1708) na zijn overlijden telde zo'n 2750 werken. Een substantieel deel ervan diende ter voorbereiding van de preekbeurten. Analyse van de overgeleverde preken leert dat Vollenhove behoorlijk streng in de gereformeerde leer was, maar een vertegenwoordiger van de Nadere Reformatie was hij niet. Soms spelen merkwaardige motieven mee in zijn opvattingen. Zo lijkt Vollenhove tegen het dansen te zijn uit aversie tegen alles wat, in zijn ogen althans, van de Franse agressor afkomstig was. Hij nam dus duidelijk politiek stelling. Sedert zijn komst naar Den Haag is er sprake van een sterke Oranjegezindheid. Hij toonde zich bijvoorbeeld uitermate betrokken bij Willem III en zijn echtgenote Mary Stuart. Een afkeurend woord over de moord op de gebroeders De Witt kwam Vollenhove dan ook niet over de lippen. Mede op recommandatie van Willem III kreeg hij zelfs een eredoctoraat in Oxford (1675). Waarschijnlijk was dat eerbetoon tevens een uitvloeisel van zijn verblijf in Engeland als zielzorger voor het in 1674 uitgezonden buitengewone gezantschap. In die periode hield Vollenhove een dagboek bij, waarin hij ook meer persoonlijke zaken optekende. Tijdens wandelingen liet hij het moois van Londen op zich inwerken en hij wist goede maaltijden te waarderen.

Vollenhove heeft zich met al zijn activiteiten aanzien verworven, dank zij een bewuste, soms wat opportunistische, inzet. Hij sloot goede huwelijken; onderhield contacten met mensen die ertoe deden; maakte, met het nodige vertoon van geleerdheid, indruk met zijn preken, en werd door andere literatoren gewaardeerd om zijn poëzie en zorgvuldige taalgebruik. Kortom, een interessante man voor uiteenlopende disciplines. Dibbets laat ons ruimschoots met hem kennismaken, mede door veel, soms wat wijdloperige, citaten uit het bronnenmateriaal. Dat biedt overigens voldoende mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

Anneke C.G. Fleurkens, Den Haag

Hoang Anh Tuan, *Silk for Silver. Dutch-Vietnamese Relations, 1637-1700* (Oorspronkelijk dissertatie Leiden 2006, TANAP monographs on the history of Asian-European interaction V; Leiden, Boston: Brill, 2007, xxxiv + 296 blz., €73,-, ISBN 978 90 04 15601 2).

In de omvangrijke literatuur met betrekking tot de Verenigde Oostindische Compagnie is het aantal bladzijden dat Vietnam tot onderwerp heeft buitengewoon gering, ook als men bedenkt dat wie 'Vietnam' zoekt, toch vooral op het trefwoord 'Tonkin' moet zoeken, de geografische naam die voor het grootste deel van Vietnam in de zeventiende en achttiende eeuw werd gebruikt. Zo wordt in het overzichtswerk van Femme Gastra de geschiedenis van de VOC en Tonkin in enkele regels samengevat. Het komt er op neer dan men in

1640 een factorij oprichtte ten behoeve van de export van zijde naar Japan. In de tweede helft van de zeventiende eeuw liep het belang van die handel snel terug waarna in 1699 de loge werd opgeheven. Einde verhaal.

Hoang is van huis uit archeoloog. Hij verruilde schep en meetlat voor pen en papier in 2001 nadat hij teleurgesteld had moeten constateren dat van de VOC loge in Tonkin geen materiële sporen meer te vinden waren. Tegelijkertijd deed zich de gelukkige omstandigheid voor dat in het kader van het onderzoeksprogramma Tanap actief gezocht werd naar onderzoekers in landen in Azië waarmee de VOC handelsbetrekkingen onderhield. Tanap deed en doet dit vanuit de filosofie dat de Nederlandse archieven rijk zijn aan bronnen voor vele Aziatische landen. Om die bronnen te kunnen gebruiken, in combinatie met de Aziatische bronnen, is langdurige studie in Nederland en kennis van het Nederlands onontbeerlijk. Hoang behoort tot de selecte groep onderzoekers die het heeft aangedurfd deze weg te gaan. Hij sloot zijn studie in 2006 af met een promotie aan de Leidse universiteit en met deze fraai verzorgde, Engelstalige publicatie.

De zeventiende eeuw, zo betoogt Hoang, vormt een draaipunt in de geschiedenis van Vietnam. Quinam in het zuiden en Tonkin in het noorden streden om de macht. Mede ter financiering van de oorlogvoering opende Tonkin de havens voor buitenlandse handel. De zijdehandel gaf een belangrijke impuls aan de binnenlandse industrie. Het belang en de omvang van de zijdehandel laat zich goed aflezen in de vijf daarop betrekking hebbende bijlagen. Uit dezelfde bijlagen kan men trouwens opmaken dat Hoang wel degelijk kon terugvallen op belangrijke eerdere studies: de twee belangrijkste bijlagen met betrekking tot de zijdehandel zijn overgenomen uit het artikel dat Peter Klein hierover in 1986 publiceerde in het door Frijhoff en Hiemstra geredigeerde werk *Bewogen en bewegen. De historicus in het spanningsveld tussen economie en cultuur*.

In de strijd met Tonkin deed Quinam vooral een beroep op steun van de Portugezen. Tonkin verbond zich met de Nederlanders. Op zich had de VOC weinig interesse voor of belang bij deze strijd en hield zich daarom zoveel mogelijk afzijdig. Pas nadat de VOC in 1642 de nadelen ondervond van vijandigheid van de zijde van Quinam, ging de VOC over tot een meer exclusief op Tonkin gerichte politiek. Die koerswijziging leidde desondanks niet tot buitengewoon warme of intensievere betrekkingen, integendeel. Tonkin bleef ontevreden over de militaire steun van de VOC terwijl de VOC het belang van de handel op Tonkin steeds lager waardeerde en daarom ook steeds minder waardevolle geschenken kocht voor de regeerders van Tonkin. Tenslotte leidden de wederzijdse irritaties tot het opheffen van de factorij. In het voorjaar van 1700 werd de boedelinventaris van de factorij en de personele bezetting overgebracht naar Batavia.

Tonkin was aanvankelijk belangrijk voor de VOC als leverancier van zijde. Die zijde was cruciaal voor de handel met Japan. Wie zilver uit Japan wilde, diende aan Japan zijde te leveren. Tussen 1641 en 1654 was Tonkin voor de VOC de belangrijkste leverancier van zijde, daarna zou Bengalen die functie overnemen. In de volgende decennia probeerde de VOC vanuit Tonkin andere hoogwaardige producten en grondstoffen te betrekken, zoals Chinees goud en

muskus, maar tenslotte concludeerde men dat de kosten niet tegen de baten opwogen.

De Nederlandse handelaren waren van betekenis in het Tonkin van de zeventiende eeuw, economisch en sociaal. Dat kwam ondermeer omdat zij permanent aanwezig waren in hun factorij. Een aantal van hen leerde de Vietnamese taal en maakte zich vertrouwd met de plaatselijke cultuur, mede ter bevordering van de handel. Nederlanders, of liever gezegd dienaren van de VOC, woonden samen met Tonkinese vrouwen waardoor, zij het op kleine schaal, een gemengde gemeenschap ontstond. De Nederlandse aanwezigheid leidde daarnaast tot de verspreiding van westerse technologie, kennis en religie in Vietnam.

Wat betreft de import van westerse techniek, was een hoofdrol weggelegd voor militaire techniek. In verband met de vrijwel permanente staat van oorlog met Quinam, had Tonkin voortdurend behoefte aan kanonnen, geweren en kogels. Met enige regelmaat zette men daarbij houten modellen in om wederzijds een goed idee te hebben van de gevraagde kanonnen. In de tweede helft van de zeventiende eeuw hadden de Tonkinesen overigens liever Hollandse kanonnengieters die ter plaatse de gewenste kanonnen konden maken. Altijd aardig is het om te lezen wat voor geschenken zoal uitgewisseld werden. Van Nederlandse zijde kwam men naar Tonkin met Arabische paarden, leeuwen en papegaaien en daarnaast met Japanse bedrukte textiel en kamerschermen, maar ook met tulpenbollen en Spaanse wijn.

Bij alle lof voor dit uitstekende proefschrift, zou ik graag gezien hebben dat er iets minder aandacht aan economische geschiedenis en wat meer aandacht aan sociale geschiedenis besteed zou zijn. Zo wordt in de index slechts naar vier plaatsen in het boek verwezen waar aandacht wordt besteed aan Samuel Baron, de man die in 1685 een beschrijving van Tonkin publiceerde. Niet verwezen wordt bij zijn naam naar bladzijde 197, terwijl wij daar lezen dat Samuel het kind was van de VOC-koopman Hendrick Baron en diens Tonkinese vrouw. Met die wat toevallig gevonden informatie blijft de lezer wat ontevreden achter. Wat waren dat voor mensen? Hoe kwam Samuel in Engeland terecht? Wat gebeurde er met de Tonkinese moeder? Het lijkt mij dat hier een kans gemist is om kennis te maken met echte mensen in wier leven 'Dutch-Vietnamese Relations' zo'n dominante rol speelde.

Kees Zandvliet, Amsterdams Historisch Museum

Bost, H., *Pierre Bayle historien, critique et moraliste* (Bibliothèque de l'école des hautes études. Sciences religieuses 129; Turnhout: Brepols, 2006, 279 blz., ISBN 2 503 52340 4).

Weinig filosofen uit de vroegmoderne tijd hebben de afgelopen decennia zo'n *comeback* gemaakt als Pierre Bayle (1647-1706), *le philosophe de Rotterdam*. In zowel kantiaanse als in 'analytische' geschiedenissen van de filosofie werd Bayle traditioneel weggezet als een voetnoot in de geschiedenis